

ZENOVIE CÂRLUGEA

Un roman al iubirii mature și modelării pygmalionice: MIRELA-IOANA BORCHIN-DORCESCU, „C E L E S T A” (Ed. Mirton, Timișoara, 2018, 208 p.)

Mirela-Ioana Borchin (recăsătorită cu poetul Eugen Dorcescu), universitară cu recunoașteri în domeniul semioticii, teoriei literare și hermeneuticii, și-a dovedit harul creator și în domeniul prozei artistice (*Punctul interior*, roman, 2010; *Spre nicăieri*, I. *Piatra de silex*; II. *Întâmplător sau nu?*, coautor, 2014; *Apa*, povestiri, 2016).

În ultimul deceniu, Mirela-Ioana Borchin (n. 15 mai 1966, Timișoara) s-a apropiat de poezia clasicului poet timișorean Eugen Dorcescu (n. 18 martie 1942, Tg.-Jiu), cercetând cu atenție și vocație creator-aplicativă universul liricii dorcesciene în lucrări de sine stătătoare, relevând, printr-o hermeneutică de substrucție stilistică, rețeaua de teme, motive și simboluri precum și registrul înalt în care are loc aventura spirituală a acestei lirici, de o mirobolantă și magnificentă specificitate (un poet față de care critica noastră literară de azi rămâne încă îndatorată, vis-à-vis de recunoașterile din afară, bunăoară din spațiul hispanic, care-l consideră „un poet european” (Rosa Lentini), „cel mai mare dintre poeții români în viață” (Luis León Barreto), „poet european” în cheia veritabilei modernități, încadrabil într-o „tradiție a sublimului” (Andrés Sánchez Robayana). Un literat precum Coriolano González Montañez a învățat limba română ca să-l traducă și să-l promoveze în spațiul hispanic. Și putem aminti multe alte nume de cercetători literari, precum Fernando Sabido Sánchez, Jaime Siles, Maria Cinta Montagut, Mónica Delia Pereiras, Sanz Irles, Lucía de Fraga, Jorge de Arco ș.a.

O primă abordare temeinică din această perspectivă avem în eseu hermeneutic *Eugen Dorcescu sau vocația vectorială a Nirvanei*, care însoțește masiva ediție critică selectivă din poezia acestuia prevăzută cu o notă explicativă: *Nirvana. Cea mai frumoasă poezie* (Ed. Eurostampa, Timișoara, 2015). Tot în calitate de redactor de carte și notă asupra ediției este selecția antologică: Eugen Dorcescu, *Sub cerul Genezei* (Ed. Mirton, 2017). Cu aceeași pasiune analitic-interpretativă a editat lucrarea *Etern, într-o eternă noapte zi*. Eseu hermeneutic în dialog cu Eugen Dorcescu (Ed. Mirton, Timișoara, 2016, 150 p.), urmată de *Primăvara elegiei /Despre Elegiile de la Carani* de Eugen Dorcescu (Ed. Mirton, Timișoara, 2017).

Însăși autoarea, primind varianta electronică a Operei poetice („toată poezia lui”, într-un fișier intitulat horațian „Exegi monumentum”, datat 24 aprilie 2015), l-a descoperit pe autor drept „poet metafizic”, rămânând să afle

„direct de la Teodoru” ce însemnau pentru el metafizica, transcendența sau libertatea. „Pe fond, scrie autoarea romanului *Celesta*, Teodoru dialoga cu elita poezilor europeni despre natura umană, despre sfâșietoarea luptă dintre suflet și trup, despre condiția ființei în fața Ființei – teme existențial profunde, foarte importante pentru cunoaștere” (p. 182).

Romanul *Celesta* începe cu scena în care Teodoru o caută pe profesoara Arina. Venise la biroul ei de la Universitate să-i ofere o carte, învăluit într-un „doliu profund” și într-o „singurătate cvasiabsolută”, caracteristică firii sale lirice, „ca și durerea cu care o onora pe Ea”. Cu câteva luni în urmă, soarta făcuse ca Arina și Teodoru să fie alături într-un prezidiu, reținându-se gestul „public de iubire” prin care poetul, aplecându-se peste masă, i-a oferit soției (Ea) apă în pahar. De astfel de gesturi, notează Arina, „eu nu-mi amintesc să fi avut parte vreodată”...

Relația lui Teodoru cu Ea, regretata soție (*ea est*: Olimpia Berca, 1933-2014/prof. universitar, critic și istoric literar, stilistician), era „una dintre puținele povești de dragoste , ajunsă legendă în urbea noastră” (p. 17). „Semeni foarte mult cu Ea, izbitor!” îi spune Teodoru, fapt confirmat și de alții, chiar de colega colaboratoare Nadia, care o încurajează... La început Arina ezită să dea curs sentimentelor, ea însăși însingurată și dezamăgită după o relație de familie eșuată, în urma căreia rezultasera doi copii acum în plină tinerețe. Venirea Poetului la cabinetul Arinei și discuția avută, în care sufletele încep a rezona, empatizând cu reciproc respect și inefabilă afecțiune, erau, dincolo de oferirea cărții, o dovadă „că mă iubește”, ceea ce atunci „nu s-ar fi convenit nici să recunoască, nici să nege...” (p. 21). Momentul o hotărăște pe Arina să introducă, după ceva timp de ruptură conjugală, actele de divorț la Judecătorie, pentru a face „pasul decisiv”. Între timp, Don Teodoru era mereu prezent în mintea femeii, fie prin mesajele electronice „pe tema poeziilor sale”, fie prin prezența sa aducându-i cărți și flori. „Vreo doi ani, am ezitat în a ne hotărî în ce sens să ne orientăm relația”, în tot acest timp „nu doar trupurile, ci și sufletele noastre păstrau o distanță decentă” (p. 25). Întreg capitolul întâi, intitulat „Pe mine mă caut”, evocă această imperioasă nevoie de comunicare a Poetului crunt încercat de viață, care se căuta pe sine cu febrile neliniști. Imaginea atotprezentă a fostei soții – filolog, autoare de cărți, brunetă cu ochi căprui, copilăroasă „ca și mine” – constituia acum un obstacol, o piedică aparent de netrecut, atâta timp cât tânăra femeie constată că Teodoru era profund engramat de amintirea acesteia. Considerându-se „lezată și de comparația și de confruntarea cu Ea”, într-un sentiment firesc de gelozie feminină și respingând ideea de a fi un „surogat”, Arina înțelege că „Ea nu va fi niciodată uitată” nici de Teodoru, nici de cei ce i-au văzut împreună jumătate de secol în urbea de pe Bega, „că eu îi voi fi întotdeauna juxtapusă Ei”. La rândul ei, Ea, fosta soție, „era geloasă pe toate femeile”, ceea ce afirmă Eugen Dorcescu și în *Jurnalul* său, lucrare la care putem apela pentru o înțelegere mai profundă a relației protagonistului cu fosta soție. Teodoru – „Poet văduv, foarte cunoscut și respectat în cetate” – va înțelege

exact sentimentele femeii, de aceea o invită la el acasă și, în văzul adoratei, își scoate verigheta de pe deget și o pune într-o cutiuță din bibliotecă, alături de verigheta Ei și de cele două inele de argint. Era un „mic spectacol” cu adresare simbolică pe care invitata îl percepe exact. A fost o zi „decisivă pentru destinul nostru”, scrie Arina, copleșită în continuare cu dovezi de dragoste. „Suntem oameni maturi, observă bărbatul, care știu să își prețuiască șansa. Ar fi de neiertat să o ratăm”. Și, într-adevăr, șansa nu va fi ratată, realizarea cuplului realizându-se, treptat, de la sine. Totuși, amintirea Ei atât de vie pentru El, ba chiar prezența urnei cu cenușă în casă constituiau o stare de disforie, înlăturată odată cu luarea hotărârii de a o depune urna în cavoul amenajat. Fapt care se întâmplă abia în ultimul capitol, al X-lea, „Urna Ei”, în prezența celor doi, dar și a celor două fete din căsătoria poetului, Carina și Olga. Este reiterată dorința Poetului de a urma, în Eternitate, aceeași procedură (incinerare) și de a i se depune urna în același loc de veci (a se vedea și *Jurnalul*, II). În același capitol, autoarea evocă deplasarea la Uzdin, în Banatul sârbesc, unde lui Eugen Dorcescu i se decernează de către Societatea Culturală condusă de poetul Vasile Barbu Premiul Internațional de Poezie „Sfântul Gheorghe”, cuvântul de *laudatio* fiind făcut de criticul literar Adrian Dinu Rachieru. Printre participanți se afla și recent decedatul poet basarabean Nicolae Dabija. „*Doamna cu miozotis*”, cum o numisem eu într-o corespondență electronică purtată cu Poetul (fapt reținut la p. 169), în contextul unei cronici literare la cartea *Elegiile de la Carani*, reamintește discuția avută lângă statuia lui Eminescu din fața Casei de Cultură din Uzdin, poetul propunându-i categoric, sub cerul cu lună și plin de stele: „Vrei să fii soția mea?”: „Tot drumul, am pus la punct, în șoaptă, în grabă, în detaliu, un scenariu exhaustiv pentru căsătoria noastră civilă, fapt ce denota nerăbdarea amândurora de a ne arăta lumii ca soț și soție”. Dar, odată cu această bucurie, apare și acea „formă ușoară de cancer” de piele, care va fi operată de îndată, Teodoru ținând-o permanent de mână – fapt atât de mișcător sufletește care va determina ca, după operație, cei doi doctori (soț și soție) să accepte „să fie martorii noștri la cununia civilă și chiar și nașii noștri, la cea religioasă”.

După cum ușor se poate vedea, romanul acesta, scris la persoana întâi și de modulație memorialist-autobiografică, de formulă așa-zis „ionică” (în tripartita conceptualizare propusă de Nicolae Manolescu), cu o diegeză oarecum proustiană, păstrând totuși o coerență a firului narativ, evocă, din perspectiva eroinei, relația cu Teodoru, de la cunoașterea și înfiriparea sentimentului de iubire, până la legiferarea acestuia în fața ofițerului stării civile și la binecuvântarea creștină în fața altarului lui Dumnezeu.

De-a lungul celor zece capitole, avem a face cu sufletul unei femei în varii ipostaze, nu puține fiind momentele de ezitare, de cumpăniri și amânări, de căutări sufletești, de redescoperire a sinelui. Arina este tipul intelectualei care, necunoscând pasiunea adevărată, va descoperi, alături de Teodoru, o altă lume, aceea a trăirilor spirituale alese, Poetul fiind și un iubitor al textelor sfinte, al *Bibliei* (știm din *Jurnalul* acestuia că a colaborat cu mitropolitul Bartolomeu

Anania al Clujului la editarea *Bibliei*, îndeosebi la acuratețea textului biblic), el însuși scriind o seamă de lucrări în care prelucrează cu deosebit har texte biblice (*Psaltirea, Pildele, Ecclesiastul...*). Foarte bun cunoscător al *Sfintei Scripturi* și trăind efectiv în spiritul textelor sacre, Teodoru va avea și un rol formator față de Arina, care-i ceruse expres: „-Vreau să fii Pygmalionul meu, toată viața!.../ -De ce n-aș fi?! Ești disciplinată, maleabilă, intuiești că învățăturile determină o modelare veritabilă a eului, spre valoare.../ - Am încredere absolută în bunele tale intenții și în capacitatea ta de a-mi face bine...” (p. 121). Tânjind după un „model spiritual”, Arina va depăși, alături de doctul poet devenit soț, „mersul terre à terre al ateismului, al materialismului exclusivist”. Teodoru, cărturar charismatic și orator înnăscut, îi explică o seamă de precepte biblice, precum *pilda* care spune că „dragostea anulează toate cusururile” sau prevederea din *Biblie* potrivit căreia iubirea unei femei înseamnă „cunoaștere”, adică „a o descoperi, treptat, ca pe o taină”, fapt care produce constatarea: „După doi ani, de când am început să ne cunoaștem, încă avem mari și foarte agreabile surprize în a ne descoperi...” (pp. 122-123). Legătura lor a devenit un fel de legământ „hasta la muerte”, un „tot indestructibil”, cum apreciază „Maria din Bozovici” (bănuim că e vorba de Maria Ieva, colaboratoare intermitentă a revistei noastre „Portal-MĂIASTRA” de la Tg.-Jiu)... Fericirea cuplului este una „duhovnicească și indiscutabilă”, în credință, nădejde, dragoste: „Nu ne lipsește nimic. Trăim cu Dumnezeu...” (p. 134). Nu puține sunt reflecțiile ce rezonază cu textele *Sfintei Scripturi*, observând totodată cum dintr-un „suflet/duh zdrobit” Teodoru va redeveni omul echilibrat, înțelept, recunoscător în mod public femeii iubite că a avut curajul să se așeze „lângă un abis”. Nepărăsindu-l niciodată credința în El Shaddai și în adevărurile biblice, Teodoru nu numai că se va regăsi pe deplin în noua relație, dar, cu simțul său pygmalionic, va reuși să modeleze sufletul și conștiința femeii iubite, dezvăluindu-i profunzimea pildelor biblice, sensul *Ecclesiastului* și al *Eclesiasticului* lui Isus Sirah, carte biblică deuterocanonică, lămurind-o în privința *Septuagintei* (*textus receptus*), la ortodocși, și a *Vulgatei* lui Ieronim, la catolici, traduse după originalul ebraic în secolul III î. H., respectiv sec. IV d. H. Spre deosebire de *Textul Masoretic* (text revăzut în secolul VIII de învățații iudei și masoreți, cu unele lămuriri, precizări etc.), adoptat de protestantism și neoprotestantism (*Noul Testament* a fost scris de la început în greacă, poate și în aramaică, limba în care s-a rostit prima dată „Tatăl nostru”...). De aici precizarea lui Teodoru că limbajul poetic se poate apropia/contamina de sacralitate, dar nu poate trece „dincolo”, rămânând profund uman, ceea ce explică „drama poetului”. Tocmai această conștiință a „limitării umane” conferă o sacralitate sui-generis poeziei mari, fapt verificabil și în poezia lui Teodoru/Eugen Dorcescu. Multe dintre drumurile celor doi, precum sărbătorirea „Luminației cu Teodoru”, în cimitirul plin de lumini, sub cerul înstelat, o determină pe Arina să renunțe la romanul început, „Somnul”, scriind poemul „Somnul alb”, mărturie „că sufletul tău e curat și vindecăt, că nu se lasă ispitit de emoțiile întunecate”. Cu Dumnezeu în suflet, viața Arinei s-a

schimbat radical, într-un moment de cumpănă, când „ajunsesem pe fundul prăpastiei și... nu mai aveam nicio soluție de a mă salva” (Cap. IX: *Somnul alb*). Deveniți „o familie în fața lui Dumnezeu”, Arina, care se afirmase cu sârguință în mediul universitar, are revelația că, alături de Teodoru, intră „în lumea scriitorilor, acolo unde fusese înainte Ea”, idee exprimată *ab initio* de cel care îi ducea la birou cărți și flori: „Vreau să intrăm împreună în marea literatură!” (Cap. VIII, *Alt Orizont*).

Titlul romanului, „Celesta”, provenind din același orizont al ideății și sugerând învestirea unui suflet feminin, al *Arinei*, cu ideatica aspirație a unui nou orizont sufletesc și spiritual, poate fi pus alături de numele bărbatului, Teodoru, denotație reverberând aspirația teosofică, dorul de mântuire, trăirea dumnezeiască în spiritul *Sfintei Scripturi*. Ceea ce se poate vedea în întreaga operă poetică a lui Eugen Dorcescu, de la volumul de debut *Pax magna* (1972), la *Psalmii în versuri* (1993, 1997), *Abaddon* (1995), *Ecclesiastul în versuri* (1997), *Pildele în versuri* (1998), *Exodul* (2001), *Elegii* (2003), *Biblice*, antologie alcătuită din *Psalmii, Ecclesiastul, Pildele și Rugăciunea regelui Manase* (2003), *Abyssus abyssum invocat*, antologie de versuri (2009), *Nirvana* (2014), *Nirvana. Cea mai frumoasă poezie* (2015), *Sub cerul Genezei* (2017), *JURNAL: I. Îngerul Adâncului. Pagini de jurnal (1991-1998)*, (2020), *II. Adam. Pagini de jurnal (2000-2010)*, 2020.

Cu o perseverență de invidiat, dedicându-se investigării universului poetic, spiritual și sufletesc, Arina se va dovedi demnă de înălțimea morală și artistică a omului de alături, inițiind și ducând la bun sfârșit lucrări de hermeneutică a operei dorcesciene, unele ediții critice și cărți omagiale. Să adăugăm la acestea cele două volume din impresionantul *Jurnal* al Poetului și omului Eugen Dorcescu, apărute în 2020, printr-o muncă de cercetare atentă și printr-o selecție a manuscriselor care așteptau de mult o asemenea inițiativă, dat fiind că autorul lor le lăsase spre o eventuală valorificare *sine die*...

În țesătura sa expozitiv-narativă, de un subiectivism explicabil, *Celesta* este și un roman psihologic, urmărind zbuțuirea unei femei, felul în care ea ajunge să se înțeleagă și să se transforme, să se lase „modelată” de iubitul artist, unanim recunoscut. Cu o sinceritate deloc idilică, chiar crudă sub aspectul observației punctuale, ea consemnează momentele de încordare și disconfort psihologic, îndeosebi sentimentul, profund organic la o femeie, de gelozie, de căutare a siguranței și stabilității, de confruntare cu părerile altora în ceea ce privește relația sa cu Teodoru, de atentă prezentare față de comunitatea literară din urbe în varii contexte, inclusiv la lansările de carte și acțiunile culturale ale Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor. Dar cele mai multe pagini sunt dedicate apropierea treptată de omul iubit și cunoașterii acestuia, scenelor de familie, dar și de societate (ca în capitolele *Linia în aer*, *Ninguna*, *Edenul de lângă noi*, *Raza de soare*, *Ce frumos ți-ai găsit locul!*, ultimul amintindu-ne de scena în care Ștefan Gheorghidiu îi explică Elei înțelegeri din filosofi străini, din

romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, de Camil Petrescu).

Scris cu mare sinceritate, care deopotrivă doare și se bucură odată cu regăsirea limanului dorit, dar și cu un amănunțit spirit de observație psiho-comportamental, romanul CELESTA pune în evidență talentul incontestabil al unei prozatoare, care transfigurează realitatea în măsura în care literatura se nutrește și ajunge a se confunda cu aceasta. Povestea aceasta de dragoste, de iubire matură a unui cuplu de intelectuali din sfera superioară a culturii, este, în fond, o „felie de viață” adusă în pagini de roman, important fiind atât aspectul de viață, dar și planul sufletesc mai adânc ce pune în mișcare conștiințe și destine, oferind acea meditație de profunzime pe care o incumbă atât problematica în discuție, cât și sensul mai înalt, tâlcul mai aparte engramat cu filigran de efigie al acestei scrieri, deopotrivă roman subiectiv și scriere memorialistică...

Romanul invită și la o discuție specială privind raportul dintre *viață/realitate și literatură*, la felul cum una se servește de cealaltă în ideea Creației, acum la sfârșit de secol XX și început de mileniu III.

Da, *Celesta* este o scriere reușită, un roman al iubirii mature, în modulația spiritualizării, care poate sta cu demnitate lângă scrierile de gen. El se adaugă efortului specializat al doamnei Mirela-Ioana Borchin-Dorcescu de a se dedica mai buneii cunoașteri și promovării scriitorului Eugen Dorcescu, realizând, în paralel și cu mijloace specifice, o „felie de viață” din existența marelui poet contemporan, pe care nu mulți îl văd și îl înțeleg la adevărata sa magnitudine, acum când el este printre noi...

29-31 martie 2021, Târgu-Jiu